
KAZAK ULUSAL(GELENEK VE GÖRENEK) MASALLARINDA ULUSUN ÖZBİLİNÇ İMGESİ OLARAK “HAN” KAVRAMI

CONCEPT «KHAN» IN KAZAKH LIFE AND TRADITIONAL FAIRY TALES AS A VIEW OF KAZAKH MENTALITY

КОНЦЕПТ «ХАН» В КАЗАХСКИХ НАРОДНЫХ СКАЗКАХ КАК ОСОБЕННОСТЬ МЕНТАЛЬНОСТИ ЭТНОСА

Katira BALABEKOVA*
Camila OTARBEKOVA**

ÖZ

Makale Kazak folklorunun en mükemmel örnekleri olarak bilinen ulusal masalların dil birimlerinin sözcüksel ve anlamsal arka planında halkın yüzlerce yıllık dünya görüşüne ilişkin bilişsel bilgiler içerdiğini ve dil birimlerinin kavramsal analizi ile ulusal dünya görüşünün birliği ve genel manevi kavramların belirlenebileceğini ifade etmektedir. Folklor metinleri Kazak halkının özbilinç doğasını tanımak ve halk kültürünün temellerini belirlemekte çok önemli rol üstlenmektedir. Çünkü bu olgular halkın asıl “hafızası” ve yüksek kültürünün bir göstergesi konumundadır. Halkın özbilincini daha iyi anlamayı, ruha nüfuz etmeyi ve ulusun dünya imajını bu ulusun gözleriyle görmeyi sağlayan kavramlardan biri de “han” kavramıdır. Han kavramının sıklıkla kullanımı, eski dönemin sosyal yapısının, ülkeyi yönetme sisteminin bir yansıması olarak karşılanmaktadır. Bundan yola çıkarak masallarda geçen “han” ve onun tüm niteliklerinden güçlü ve zayıf yanları, olumlu ve olumsuz alışkanlıkları, zeka ve insanlık tutumları, gelenek ve görenekleri izlemesi, vs. özellikleri ile değerli bilgileri sağlayan etnokültürel bilgi merkezi kavramsal çerçevenin oluşumunun temeli olacaktır. Masalların dilsel-istatistiksel analizi sonucunda Kazak masallarında “han” sözcüğünün çok yaygın şekilde işlek olduğu ve “patşa, padşa(padişah)” sözcüğünün nadir bir şekilde kullanıldığı ve aynı zamanda nüvel dediğimiz kısa öyküler grubunda ele alınan Türk halklarının ortak masallarında rastlandığı tespit edilmiştir. Türkiye Türkleri ve Özbek halk masallarında “patşa, padşa” sözcüğü ülkenin hükümdarı şeklinde aktif olarak kullanılmaktadır. Her iki sözcüğün kullanım özelliklerine göre Türk dilinin Oğuz grubunda “padşa, padişah” sözcüğü çok işlek olduğu ve Kıpçak grubunda ise

* ORCID: [0000-0002-7048-2047](https://orcid.org/0000-0002-7048-2047). PhD doktora öğrencisi, Kazak Milli Kızlar Pedagojik Üniversitesi, Almatı/KAZAKİSTAN; katira670323.k@mail.ru

** ORCID: [0000-0002-8289-9050](https://orcid.org/0000-0002-8289-9050). Doç.Dr. Kazak Milli Kızlar Pedagojik Üniversitesi, Almatı/KAZAKİSTAN; zhotarbekova@gmail.com

Kazak Ulusal(Gelenek Ve Görenek) Masallarında Ulusun Özbiliñ İmgesi Olarak...

“han” sözcüğünün yaygın olarak kullanıldığını görülmektedir. Bu nedenle, halk masallarının sözlüksel katmanı, aynı ulusun eski, orijinal kelime dağarcığını tanmanın ve böylece dilbilimsel doğasını algılamının bir aracı olabilmektedir.

Anahtar Sözcükler: *han kavramı, dilbilim istatistiği, folklor, halk masalları, etnokültürel, sözlüksel katman, özbiliñ*

ABSTRACT

The article states that the lexical and semantic background of the language units of folk tales contains cognitive information about the centuries-old worldview of the people, the conceptual analysis of which can determine the unity of the national worldview and general spiritual concepts. Folklore texts are important in recognizing the mental nature of the Kazakh people and determining the basic basis of folk culture, because they are, in fact, the "memory" of the people, an indicator of the high culture of the people. One of the concepts that allows to better understand the mentality of the people, to penetrate the spirit and see the world image of the nation through the eyes of this nation - the concept of the khan. After all, the frequent occurrence of the word khan is a reflection of the social structure of that period, the system of governing the country. Thus, in the fairy tale about the khan, all his qualities: strengths and weaknesses, positive and negative habits, intelligence and humanity, customs and traditions, etc. The warehouse of ethnocultural information, which provides such features and valuable information, will be the basis for the formation of the conceptual framework. The result linguostatic analysis of fairy tales, it became known that the Kazakh fairy tales found a very large number of words "Khan" and the word king is very little that he found in fairy tales, common to the Turkic peoples, which are considered today in a group of short stories tales. And in the Turkic and Uzbek folk tales, as the ruler of the country, the Royal word asset was spent. In contrast to the peculiarities of the use of Khan and Royal words in each national lexicon, it can be noted that in the languages belonging to the Oguz branch of the Turkic languages, the Royal word prevails, and in the languages of the Kipchak group, the word Khan is widely used. Thus, the lexical layer of folk tales can become a means of learning the indigenous vocabulary of this people, learning through it the linguistic and cultural reality.

Key words: *concept of the khan, linguostatics, folklore, folk tales, ethnocultural, lexical layer, mentality.*

АННОТАЦИЯ

В статье констатируется, что лингвистические и семантические языковые единицы народных сказок, известные как лучшие образцы казахского фольклора, содержат познавательную информацию о мировоззрении людей сотен лет и что единство национального мировоззрения и общедуховных представлений может быть определено путем концептуального анализа языковых единиц. Фольклорные тексты играют очень важную роль в осознании мировоззрения казахского народа и в определении основ народной культуры, потому что эти явления - главная «память» людей и показатель их высокой культуры. Одна из концептов, позволяющих людям лучше понять мировоззрение, проникнуть в душу и увидеть национальный образ мира глазами этого народа, - это концепт «хан». Потому что слово хан является отражением социальной структуры того периода, показателем системы управления страной.

Исходя из этого, в сказках о "хане" упоминается и его сильные и слабые стороны, положительные и отрицательные привычки, интеллект и человеческие отношения, традиции и обычаи и т. д. являются особенностями, которое предоставляет ценную информацию для формирования концептуальной основы.

В результате лингвостатистического анализа сказок было установлено, что в казахских сказках слово «хан» встречается в большом количестве, а слово «султан» употребляется очень мало, в основном, встречается в сказках, общих для тюркских народов, которые сегодня рассматриваются в группе сказок новелл.

А в тюркских и узбекских народных сказках, правителя, в основном, называют султаном. В зависимости от особенностей употребления слов «хан» и «султан» в каждом народном лексиконе можно заметить, что на языках, входящих в огузский ветвь тюркских языков, преобладает слово царь, а на языке кыпчакской группы широко употребляется слово хан. Значит, лексический слой народных сказок может стать средством познания коренного словарного запаса этого народа, познания через него лингвокультурологической действительности.

Ключевые слова: *концепт хан, лингвостатистика, фольклор, народные сказки, этнокультура, лексический пласт, менталитет.*

Giriş

Kazak yazılı nesrine en yakın tür masallardır. Gelenek ve görenekle ilgili(turmıs-salt ertegileri) masalların olaylarının gerçeğe yakın olması, yanı sıra demokratik doğasının hakim olması hususu da ağırlık kazandırmaktadır. Araştırmacılar herhangi bir folklor metnini çeşitli yöntem ve açılardan yaklaşmaktadır. Araştırma sırasında konu, tür, dil incelemelerini göz önünde bulundurarak dilbilimsel kültürün doğasına özel dikkat gösterilmesi gerekmektedir. Çünkü folklor, estetik etmen ile birlikte, halkın tarihi hafızasını tanıtmaya aracı olarak hizmet etmektedir. Bu bağlamda Kazak halk masallarının dilbilimsel-kültürel tanıtım açısından incelenmesi önemlidir. Kültürün üst dilini oluşturan ana terim, dil ve kültürün sözcüksel temelini bağlayan anahtar kelime olarak kabul edilen kavram “insanın özbilinçsel dünyasındaki kültürün ana konumu”dur (Stepanov, 1997: 16).

Bugün bilişsel dilbilim, dilbilimsel kültürel tanıtım çalışmaları, kavram bilimi meselelerinin ana odağı üzerinde olması tesadüf değildir. V.A. Maslova'nın belirttiği gibi, “dil insanları, ulusu, etnik grupları kavramlar sayesinde birleştirir” (Maslova, 2005: 38). Bu nedenle, kavramlar üzerinde çalışmak halklar arasındaki dilbilimsel kültür bağlarının tanınmasında önemli yere sahiptir. Bunu yapmak için, bilgi sözcüksel düzeyden alınır, çünkü sadece sözcüksel katman temeli sayesinde bir kavramı oluşturan bir dizi özellikleri türetmek mümkündür. Metnin belirli kavramları yansıtan bir bilgi kaynağı olarak ele alınması dilbilimsel kültürel-tanıtım sorunlarının çözülmesini sağlamaktadır. Halk masalları her zaman gerçekliğin bir aynası olarak kabul edilmez, çünkü folklor türünün doğasında bulunan birçok önkoşullar bulunmaktadır. Ancak bir masalda, herhangi bir halka ait özellikleri bulmak mümkündür. Rus halk masalları araştırmacısı V.V. Kolesov, “dil hızla değişen bir fenomen değildir, bu nedenle belirli bir zaman ve mekanın özbilincinde biriken kavramların koruyucusu hizmetini üstlenebilir” sonucuna varmıştır (Kolesov, 2004: 72).

Masallar, dünyanın folklor imajını yapılandırmaya imkan sağlayan dilbilimsel ve etnokültürel araştırmalar için zengin bir malzeme kaynağı olarak hizmet eder. Masalların dili, atalarımızın görüşleri, inançları, gelenek ve görenekleri hakkındaki bilgi kaynağı ve onun timsali atasözleri ve deyişlerde, deyim ve metaforlarda vb. korunmuştur. Dolayısıyla bir halkın özbilincinin bir tezahürü olarak

Kazak Ulusal(Gelenek Ve Görenek) Masallarında Ulusun Özbilinç İmgesi Olarak...

masalların önemini not etmek de önemlidir. Aynı konu üzerinde benzer bir fikir, Türk masalları araştırmacısı Sibel Turhan Tuna'nın çalışmalarında da görülebilir: "Dil, bir sanat aracıdır, bir edebiyat kaynağıdır, felsefe, bilim, genel olarak insan bilimidir, yani insanı tanıma aracıdır. Ana dilin ürünü olan masallar, yaratıcı özgürlüğe dayanan estetik, eğitimsel değer metinlerinden oluşur. Anlatıcı metne anadillerinden sözcüklerin gücünü verir"(Tuna, 2013: 36).

(Dil, sanatın, onun bir kolu olan edebiyatın, felsefenin, bilimin (kısacası) insanın, kişinin kendini ifade etme aracıdır. Felsefenin ilgilendiği söz ve onun bir anlamı olan logos yine ana dilin ürünüdür. Diğer bir ana dil ürünü olan masal ise, yaratıcı ifade özgürlüğünden hareketle hem estetik hem de öğretici nitelikte metinler ortaya koyar. Masal anlatıcısı, yarattığı düşsel metinde ya da anlattığı anlatıda kahramanlarına kendinden bir şeyler kazandırdığı gibi, ana dilden aldığı söz gücü ile metni vermek istediği mesaja göre yönlendirilir.) Ancak, masalların insanın özbilinçsel doğasındaki yerine gelince, bilim adamı fikrini şu şekilde devam ediyor:

Masal, içinde insan varoluşunun ifade bulduğu didaktik bir betimlemedir, ancak buradaki insan her yönüyle ele alınan insan değil, didaktik temaya hizmet eden insandır, bir başka ifadeyle masal, insan yaşamını anlamlandırdığı kadar ona anlam katan edebiyat ürünlerinden biridir. (Tuna, 2013:303)

Kazak dilbiliminde halkın, ulusun etnobilinçsel doğasını ve dünya görüşünü o dilin kullanıcısı ile bağlantılı olarak düşünen bilim adamı C. Mankeyeva: "Her dil, bünyesinde tarihi, kültürü, bilgiyi ve zevkleri, karakteri ve bilinci, mesleği ve yaşam tarzını, gelenekleri ve bilgeliği koruyan sembolik bir sistemdir. Bu içeriğin yapısına göre, sadece sembolik bir sistem değil, bir kültürdür. Bu nedenle, çalışmasında geleneksel yapısal dilbilimin olanakları sınırlıdır. Çünkü bu durumda, dilin işlevi sadece iletişimsel değildir, aynı zamanda (dil) - etnik kültür bilgisini toplar, korur, ulaştırır, bir sonraki kuşağa aktarır ve sonuçta bir bütün olarak oluşturur." fikrini ileri sürmektedir (Mankeyeva, 2008: 153-156).

Yöntem. Kazak halkına ait gündelik hayat ve gelenek görenek (turmıs-salt ertegileri)masalları arasında insan, toplum ve çevre kavramlarının özel bir yeri mevcuttur. Herhangi bir olayın veya fenomenin bir topluma yansıdığı düşünüldüğünde, o toplumdaki insanların etkileşimleri farklı sosyal grubu ve hatta sınıfsal durumları yansıtır. Bu sosyal ilişkileri yansıtan dil birimlerinden biri de, unvan ve çeşitli meslek adlarıdır. Kazak masallarında çok sık rastlanan unvan adları şu şekildedir. Örneğin, han, padşa, vezir, taksır gibi en yaygın kavramlar, o sırada devlet yönetimi sistemini, feodal sosyal sistem de dahil olmak üzere çeşitli sınıf ilişkilerini anlatmaktadır. Eski Kazak toplumundaki unvanların dille ilgili doğasını ele alan bilim adamı N. Aşımabayeva, ülke tarihindeki yönetişimin yapısını analiz ederek ülkenin yönetişiminin gelişim aşamalarını şu şekilde açıklamaktadır: devlet işleri yönetimi, öncelikle eski dönemlerde hanedan yönetimine, ulusun idaresi, hanlık idaresi, askeri idare ve diğer birçok tipe ayrılmıştır"(Aşımabayeva, 2009: 17). Hanlık toplumu muhtemelen ulusların birleşmesi ve devlet seviyesine kadar kazanılması ile bağlantılıdır. Ünlü Türkolog V.V. Bartold, han sözcüğünün kökeni ile ilgili ifadesini bir örnek olarak dile getirebiliriz: "VI. yüzyılda Orta Asya'da

büyük bir göçebe Türk devleti kuruldu. O bir Türk Kağanlığı idi. İşte, han sözcüğü o yandan bu sözcüklerin kısaltmasından türetilmiştir”. Bartold, 1943: 56).

Büyük açıklama sözlüklerine bakıldığında han sözcüğünün karşılığı feodal çağdaki bazı Türk ve Moğol halklarınca kullanılan ülkenin iktidar yetkilisi anlamına gelmektedir (KDAS, 1986: 56). Sözcüğün kullanımı ile ilgili yorum yapan akademisyen A. Kaydar, onun eski zamanlardan beri Kazak topraklarında ve komşu Türk ülkelerinde ülkeyi ve devleti yöneten en yüksek idari mevkilere sahip olan kişilere ve onlara ait en üst mertebeler, unvanlar olarak tanımlamaktadır. Bununla birlikte “han” sözcüğünün eski bir Türk sözcüğü ve Türk, Moğol ve Tatar hanları için “kağan, hakan” – “hükümdarlar hükümdarı” anlamında kullanılan bir unvan olduğunu söylemektedir. Orhun ve Yenisey yazıtlarında da geçmekte olan bu sözcük başlangıçta bir “kabile lideri” olarak tanımlanmaktayken, daha sonra “devletin üstün hükümdarı ...” anlamı veren kavrama değişmiştir (Kaydar, 2013: 184-185). Aynı görüş B.Y. Vladimirtsev’in araştırmasında geçmektedir: “Moğol kabileleri savaş ve avcılık sırasında liderlerini seçmişler. Aynı lider daha sonra barış zamanında bir lider olarak kalmıştır. Onlara genellikle han denirdi”(Vladimirtsev, 1958: 253). Bu nedenle han, Türk ve Moğollar için ortak bir terim olarak karşılanmaktadır. Bu bağlamda, özellikle unvan isimlerini inceleyen N. Aşimbayeva’nın ifadesinin temelsiz olmadığını belirtmek isteriz: “Genel olarak, “han” sözcüğünün etimolojisi hakkındaki görüşler yukarıdaki “kağan” ile ilgili söylenen gerçeklere dayanmaktadır. Bununla birlikte, “kağan” sözcüğünün Türkçe ve Moğolca’da “han” sözcüğünün kısaltılmış bir şekli olduğunu, aynı zamanda eski Türk yazıtlarına dayanarak, “kağan” sözcüğünün saf bir Türk sözcüğü ve Moğolca’da “han” sözcüğüne paralel olarak yaşadığı fikrini desteklediğimizi ifade etmek isteriz. Ancak, dikkat edilmesi gereken bir hususta Kazak Hanlığı döneminde “han” kavramının anlamı ve işlevinin, eski “kağan” kavramı ile ve ortaçağdaki “han” ismine karşılık gelmemektedir... Eğer ortaçağ “han” adının semantik yapısında, hukuki bilinç açısından “diktatör” veya “tiran” gibi kavramları bulabilirsek, Kazak devletindeki “han” adının semantik yapısı bu semantiğe hakim değildir ve o toplumdaki “alan demokrasisi” ile doğrudan ilişkili olmaktadır. Oysa ki, ülkenin hükümet sistemi ve iktidarı sözlüğünün bir başka özelliği, kavramın her tarihi çağda anlamlarının ve şekillerinin sürekli değişmesi söz konusudur. Ancak, onun şekli, yani dış özelliği korunduğu halde bile, devlet yapısındaki siyasal sistemden dolayı kavramın anlambilimi yapısında mevcut olan deferansiyel anlam ögesi aynı biçimde sergilenmez” (Aşimbayeva, 2009: 48).

Sonuçlar. M. Avezov’un sınıflandırmasına dayanarak, bahsedilmekte olan masallar arasında sosyal bilincin oluşumunu yansıtan halk(turmıs-salt ertegileri) masallarını ayrı başlıklar altında incelemeye karar verdik. Bu konu çerçevesinde sınıflandırılmış 53 halk masalı(turmıs-salt ertegileri) seçilerek, sözcüklerin kullanım sıklığını belirlemede folklor dilinin bir takım özelliklerini tanımlamak mümkün olmuştur (Babalar sözi, 2011: 9-369). Halk(turmıs-salt ertegileri) masalları da dahil olmak üzere Kazak masallarının istatistiksel analizi sonucunda, bu masal grubunda en sık kullanılan kelimelerin istatistiklerinde ve bu dönemin sosyal ilişkilerini yansıtan “han, oğlan, kız, padşa, adam, vezir” sözcüklerinin pek çok sayıda

Kazak Ulusal(Gelenek Ve Görenek) Masallarında Ulusun Özbilinç İmgesi Olarak...

kullanıldığı tespit edilmiştir. “Han, vezir, padşa” gibi kavramları dönemin ülke yönetme sistemini gösterirken, “erkek, kadın, baba” gibi sözcükleri bir aile kavramını çağırıştırılmaktadır. Masallar üzerinde yapılan dilsel-istatistiksel analizi sonucunda, Kazak masallarında “han” sözcüğünün çok yaygın biçimde rastlandığı ve “padşa” sözcüğünün nadiren kullanıldığı ve bugünlerde nüvel dediğimiz kısa öyküler grubunda ele alınan Türk halklarının ortak masallarında geçtiği bilinmektedir. Türk Türkleri ve Özbek halk masallarında ise, ülkenin hükümdarı biçiminde aktif olarak kullanılmaktadır. Her iki sözcüğün kullanım özelliklerine göre Türk dilinin Oğuz grubunda “padşa, padşah” sözcüğü çok işlek olduğu ve Kıpçak grubunda ise “han” sözcüğünün yaygın olarak kullanıldığını görülmektedir. Bu nedenle, halk masalların sözlüksel katmanı, aynı ulusun eski, orijinal kelime dağarcığını tanımanın ve böylece dilbilimsel doğasını algılamının bir aracı olabilmektedir.

Tartışma. “Han” kavramı, en yaygın kullanılan kelime olduğu için masal kullanımındaki ana birimi konumuna geçmektedir. Sözcüğün sıkça görülmesi, o dönemin sosyal yapısının, ülkeyi yönetme sisteminin bir yansımasıdır. Örneğin, “han” sözcüğü masalarda 1023 kez kullanılmıştır. Onun sözcük şekilleri ve kullanım sıklığı şu şekildedir: Üstelik kök veya yalın halde - 580, hana - 103, handa - 3, hanlarınız - 1, hanların - 3, hanlarını - 2, hanla - 6, handan - 11, hanın - 260, hanı - 16, hanınız - 1, hanın - 1, hanından - 1, hanının - 4, hanına - 1, hanım -13, hanımız - 9, hanımı - 2, hanımdan - 3, haneke - 2, haneken - 1 kere. Ayrıca, “han” sözcüğünden türetilen hanlık sözcüğü 7 kere kullanım bulmuştur. sözcük biçimlerinin sıklığı aşağıdaki gibidir: hanlığı -3, hanlığın -1, hanlığa -2, hanlıkla -1, hanlıktaki -1, hanlıklarının -1, hanlığı -1, hanlığımız -1, hanlığına -1, hanlığımı -2 kere geçmiştir. “Han” sözcüğünün sözlükteki kullanım sıklığı şu şekilde geçmektedir:

Resim 1. Sözcüklerin kullanım sıklığı

Хан	146
Ханға	29
Ханда	2
Хандардың	2
Ханды	8
Хандығымды	2
Хандығына	1
Хандығыңыз	1
Хандық	1
Хандыққа	2
Ханзада	1
Ханзаданың	1
Ханмен	1
Ханмын	1
Ханның	76
Ханша	2
Ханшасының	1
Ханы	2

Masalda “han” ve onun tüm karakter niteliklerinden güçlü ve zayıf yanları, olumlu ve olumsuz alışkanlıkları, zeka ve insanlık tutumları, gelenek ve göreneklere izlemesi, vs. özellikleri ile değerli bilgileri sağlayan ulusal özbilinç ayrıntılı olarak tartışılmaktadır. Araştırmacılara (V.Y. Propp) göre, halk masallarında bir takım önkoşullar bulunmaktadır. İçinde tasvir edilen yaşam gerçeği, tür özgürlüğü açısından ele alınması gereken hususlardandır. Çünkü zaman ve mekanın sınırları açık olmadığından, masallar sosyal ilişkileri tasvir edebilir konumdadır.

- “Comart/Cömert” masalında, geçmişte, halkın handan eziyet çektiği dar zamanların birinde.
- “Kedey Kızı men Han Balası/Yoksul Kızı ile Han oğlu” masalında, eski zamanlarda bir han halkını toplamış ve bir ferman söylemiş.
- “Han men Vazir/Han ile Vezir” masalında, bir zamanlar bir han ve onun bilge bir veziri yaşamış.
- “Han Kız” masalında, eski zamanlarda bir han varmış.
- “Şakirat ve Şakir” masalında, bundan kaç yıl, kaç yüzyıl evvel yaşandığı belirsiz bir zamanda, bir ülkede, ata soyundan bu yana iktidar sahibi bir han varmış.
- “Önege/Örnek” masalında, günlerin birinde, hanın biri çarşığı gezmektedir, orada kafasına ve ayaklarına birer altın parçası yerleştirmekte olan bir adam görür.
- “At Bağuvşu Kul/Seyis Kul” masalında, eski zamanlarda, asil bir hanın üç tulpar/küheylan atı varmış, han bu atları kendinin en sadık bir kölesine baktırmış.
- “Alpiska Kelgennen Akıl Sura/Altmış Yaşına Gelen İnsana Gidip Akıl Danış” masalında, geçmişte, hanın biri hakimiyetindeki halkına seslenir.
- “Jalayırhan men Sağat/Jalayırhan ve Saat” masalında, eski zamanlarda, bir hanın çocuğunun olmadığı bir zamanlarda, eşi birdenbire gebe kalmış.
- “Kedey Kızı men Han Balası/ Yoksul Kızı ve Han Oğlu” masalında, eski zamanlarda hanın biri halkını toplamış ve bir ferman çıkarmış.
- “Jedi Önerpaz/Yedi Sanatçı” masalında, bir zamanlar malı mülkü diğerlerinden pek çok zengin bir han yaşamış.
- “Uşar Hannın Balası/ Uşar Hannın Oğlu” masalında, bir zamanlar Uşar Han adında bir han varmış.

Masallarda yer alan zaman kavramı *uzun zaman önce, eskiden, geçmişte, günlerin birinde, çok eski zamanlarda, mazide* gibi sözcükler ve sözcük grupları ile verilmektedir ve hanların saltanatının tam zamanını net bir şekilde yansıtmamaktadır.

Mekan kavramı, yani olayların nerede gerçekleştiği hakkında neredeyse hiçbir bilgi yoktur. Örneğin,

- “Ayaz Biy/ Ayaz Bey” masalında, Jaman yani Ayaz Biy Akşa Han’ın ülkesindeki evini taşıdığı söylenmektedir, ancak Akşa Han’ın ülkesinin bulunduğu yerden bahsedilmez ve tarihi kaynaklarda da Akşa Han hakkında hiçbir bilgi yoktur.

Kazak Ulusal(Gelenek Ve Görenek) Masallarında Ulusun Özbilinç İmgesi Olarak...

Hanların isimleri. Kazak tarihinde hüküm süren hanların isimleri bilinmektedir. Oysa ki, masallardaki zikredilen hanlar kimlerdir? Örneğin,

- “Körgen Tüstin Orındaluvı/Bir Rüyanın Gerçekleşmesi” masalında, adı geçen hanın adı Kayran’dır.
- “Vazir men Şal/Vezir ve İhtiyar” masalında, Seypin adında bir han varmış.
- “Ayaz Biy” masalında, eski zamanlarda Madan adında bir han yaşarmış. Masal karakteri Jaman, hanın ülkedeki evine el koymuş.
- “Sıbizğının Sırı/Düdüğün Sırri” masalında, Tahir Han’ın huzurunda yalnızca insanların değil, hayvanların da hizmet ettiğini herkese bilsin, çalhver düdüğünü! – diye Han emreder düdükçüye.
- “Uşar Hannın Balası/ Uşar Han’ın Oğlu” masalında, bir zamanlar Uşar Han adında bir han vardı.

Bu nedenle, masalların gerçek tarihte, belirli bir zamanda, belirli bir yerde gerçekleştiğine dair yorumlar söylemek de zordur. İçinde adı geçen hanların tarihte var olduğu şüphelidir. Ancak masalların aynı dönemin sosyal ilişkilerinin tasviri hanlar üzerinde yapılan niteliklerden görünmektedir. Örneğin, masalarda Han aşağıdaki şekilde tasvir edilmiştir:

1. Sülalesinden bu yana idarecidir (Şakirat ve Şakir);
2. Sayısız mal ve mülk sahibi (Yedi Sanatçı);
3. Han ölürse, hanın oğlu han olur (Yoksul Kızı ve Han Oğlu).

Örneğin, “Han Kızı” masalında, “Oh, kızım, sen akıllısın, ben bir aptalım, ülkeme gel, şehri idare et!” şeklinde geçmektedir. “Şakirat ve Şakir” masalında, hanın ülkeyi ta sülalesinden yönettiği söylenir: “Bundan birkaç yıl ve birkaç yüzyıl evvel, sülalesinden beri ülkeyi yöneten bir han vardı. Böylece, hanlık makamı uzun zamandır, babadan oğula miras alınmıştır. Bununla birlikte, Ayaz Biy’in kara halk arasından çıkıp bir han haline gelmesi ve bazı hanların bilge bir erkeği yerine bir han tayin etme davranışları tesadüf değildir. Bu kadar çok olay olmamasına rağmen, halkın hayal dünyasının bir anlayışında akıl ile hanı yerinden kaydırma ihtimalinin mümkün olduğunu gösteren bir tasvir olarak söylenebilmektedir. Masalarda bir han tasviri tutum ve davranış açısından iki haysiyet sahibi olduğunu dikkatle vurgulanması gereken konulardandır. Han bir yandan sadece, akıllı ve beceriklidir; öte yandan kana susamış gaddar, kurnaz, zalim vb.

“Ayaz Biy” masalında, Madan Han’ın vezirlerini insanın, kuşun ve bitkilerin en kötüsünü bulmalarını istemesi onun bilgeliğini göstermektedir. Masalın olay örgüsü esnasında vezirlerinin arabozucu niyetli davranışlarına kanan Han Jaman’ı(İnsan arasındaki kötü) Barsakelmes’e gönderir, ancak sonra hatasını itiraf eder: “Vay bak bak! Ne zaman geldin? Haydi, anlat bakalım hikayeni! der. Jaman: Yaşadığım olaylar pek uzun değil. Vezirler beni uğurladıktan sonra, aç bir aslan peşimi bırakmadı. Ben “Barsakelmes’e gidip bir düşman devredeceğime, bu canavarın haline bakayım! dedim ve kılıcımı çektim ve peşine düştüm. Onu köyüme götürüp bir kafese attıydım. Ancak hayvan ordan kaçtı. Ben de şu anda, acaba, canavar sizin saraya mı girdi diye düşünüyorum!? Han ne diyeceğini bilmez, şaşırır. Sanki yerin altına düşmüş gibi hisseder kendini ve: “Suçluyum, bir hata yaptım, şeytanın vesvesesine kapıldım, ona neden olanlar ise şu vezirlerim. Onlar sizin ve benim için

bir tehdit olacak. Şimdi sen kalk ve başka bir ülkeye taşınman gerekir.” der. Jaman bu davranış karşılığında memnun kalır ve taşınmaya kara verir. Han birkaç deve ganimet ve değerli eşya yükletir ve Jaman’ı Akşa Han’ın ülkesine taşır. Jaman Akşa Han’ın ülkesinde saygın bir kişidir (Babalar sözi, 2011: 12). Aynı zamanda, Madan Han vezirlerini çeşitli muammalarla cezalandırır ve böylece hatalarını kabul ettirir (Babalar sözi, 2011: 16).

“Şakirat ve Şakir” masalında, “Han üvey annesinin sözlerine kanar ve çocuğu evden kovar (Babalar sözi, 2011: 72).

“Körge Tüstün Orındaluvı/Bir Rüyanın Gerçekleşmesi” masalında, hanın vezirleri “Tazşa Bala’dan kurtulduk, Tazşa öldü ve artık dul kadın hanımıza kaldı” diye sevinçle bağırsırlar. O zaman Tazşa: “Bakın, insan kanını içmekten memnun olmayan ve daima kötülük düşünen hanınız mı öldü, yoksa Tazşa oğlan han yerine bir han olarak hayata mı döndü? der. Gidip baktıklarında cesedin hana ait olduğu ortaya çıkar. Böylece, birine ölüm dileyen gaddar han, ölümüne yakılır, kemikleri kül olup kömür ve kara yağ ile karışır ve ölür. Akıllı Tazşa oğlan hanın sarayını viran eder, serveti ve zenginliğini adaletle eşitler ve zayıf insanlara dağıtır. (Babalar sözi, 2011: 99).

“Comart/Cömert” masalında, eski günlerde, ahalinin han tarafından eziyet çektiği zamanın birinde, çok adil ve zengin bir han yaşamış. Halkı ondan oysa halkından memnunmuş. Hanın kırk veziri ve bu vezirler arasında çok zengin, sert ve saç kesmek yerine kelle kesen çok ünlü Kasım ve Manap adında iki veziri varmış. Han çok zeki bir insanmış. Hanın döneminde barış sağlanmış ve ahali kendi aralarında iyi geçinirlermiş. Günlerin birinde han iki vezirini yanına çağırır ve şöyle der: Ya, hürmetli vezirlerim, ben siz ikiniz diğer vezirlerimden daha akıllı, daha düşünceli bilirim. Bu yüzden size bir şey danışmak ve sual etmek isterim!” der. “Buyurun, buyurun, efendim! diye iki vezir baş eğip itaat ederler. “Söyleyeyim, değerli vezirlerim! Siz çok zengin, mutlu ve cömertsiniz. Ama sizce bu cömertliğin kaynağı nedir? Cömertlik servetten mi, yoksa niyetten mi doğar? Cömertlik zenginlikten değil niyetten doğar. Eğer niyetiniz yoksa, ne kadar zengin olursanız olun, cömert olmayacaksınız, cimri olacaksınız” der Han gülerek (Babalar sözi, 2011: 124).

“Alpıska Kelgennen Akıl Sura/Altmış Yaşına Gelene Akıl Danış” masalında, eski zamanlarda, hanın biri tebaasına seslenir. Bütün ahali toplandıktan sonra han: “Kimsenin ailesinde altmış yaşını doldurmuş babası var ise, hemen ihtiyarı bozkırlara götürüp bırakmalıdır. Çünkü altmış yaşında bir ihtiyarın ne lüzumu vardır? Ne işe ne de güce yardımı vardır. Evde yemek ve içmek dışında yapacak bir şeyi yok. Bu nedenlerle ihtiyarlardan kurtulun! Emrimi yerine getirmeyenlerin kellesini keseceğim!, der (Babalar sözi, 2011: 160). “Han men Jigit/Han ile Delikanlı” masalında, “Ya, efendim! Öbür dünyadan babanızın yüzüğünü bulamadım, sadece babamın yüzüğünü buldum. Eğer giderseniz, babanızı ve yüzüğünü bulacaksınız ve ruhlardan birçok çuval altın ile gümüş alacaksınız. Babanız “gelsin, bu ganimetlerden alsın” diye oradan selam yollayıp sizi beklemektedir. Mal mülke tamah etmeyen han, yüz deve odun(seksevil) yaktırır ve kendini ateşe verir. Böylece han öbür dünyaya göç eder. Genç adam muradına erer (Babalar sözi, 2011: 256). Örnek getirilen bu alıntılar, ülkeyi yöneten hanların dilsel

Kazak Ulusal(Gelenek Ve Görenek) Masallarında Ulusun Özbilinç İmgesi Olarak...

kimlikleri hakkında ayrıntılı bilgi sağlamaktadır. Bilgilere göre, bir hanın nasıl olması gerektiği sorusunun cevabını halk masallarında bulmaktayız. Örneğin,

- Han ahalisinden, ahali ise handan memnunmuş. Han çok zeki biriymiş. Bu hanın döneminde barış sağlanmış ve halk kendi arasında iyi geçinirmiş(Cömert masalı).
- Jaman tahta oturduktan sonra, savaşız, beş hanlığın yerleşimlerini birleştirmiş ve halklar arasında dostluk kurdurmuş. Ülkelerinde adaletsizlikle karşılaşan kimse varsa, gelip Jaman'ın ülkesine sığınmış. Ayaz Biy çok adildir. Hak ile yönetti. Zayıf olanlara yardım etti. (Ayaz Biy masalı)
- Handa 40 kişinin aklı olduğu bir gerçektir. Ancak bir yerde Samır adında bir ihtiyar adam var. Bu ihtiyarda 40 hanın aklı var. O ihtiyarı buraya misafirlige davet et, diye han vezirine emretmiş (Vezir ve İhtiyar masalı).

Bu alıntılar, o dönemde daha iyi bir yaşam, adalet, barış, tek başında 40 kişiye ait akıl olan ülkenin hükümdarı için halkın görüşünün, anlayışının ve özbilincinin bir tezahürüdür. Tüm masallardan sınıf farklılıkları dikkat çekmektedir. Masalarda hanlar ve padşalar özel hakimiyetini açıkça gösterir ve kendilerini basit halktan daha üstün görürler.

“Han” sözcüğünün yanı sıra “padşa” sözcüğü de pek çok yerde kullanılmaktadır. “Padşa” sözcüğü seçtiğimiz tüm masalarda 521 kere geçmektedir. Onun sözcük şekilleri ve kullanım sıklığı şu şekilde devam etmektedir: Kök veya ismin yalın halinde - 277, padşaya - 69, padşadan - 13, padşayla - 5, padşanın - 115, padşam - 7, padşamız - 9, padşamızdan - 1, padşayı - 6, padşanı - 2, padşasın - 1, padşasına - 4, padşasının - 3, padşasın - 1, padşalarının - 1, padşaların - 1, padşalarına - 1, padşalarını - 1, padşalarınız - 1 kere geçmektedir. Bunlarla birlikte padşalık şekli üç kere kullanılmıştır. Onun kullanım sıklığı aşağıdaki gibidir: padşalığa - 1, padşalığımı - 2 ker. Bu esnada “han” ve “padşa” sözcüklerinin sözcüksel tanımı yakındır.

“Pâd-şâ” (f.b.i.). 1.Ülkenin eski hükümdarının en yüksek idari unvanı. 2. Rus hükümdarının unvanı(çar) (KDAS, 1983: 640). Bu tanımlar “han” ve “padşa” sözcüklerinin birbirinden farklılıklarını ayıramaz. Masal dilinde “han” sözcüğünün “padşa” sözcüğüne nispeten olduğu gibi iki kat daha sık kullanılması, “han” unvanının uzun zaman önce kalıplaştığını göstermektedir. “Patşa” (Farsça birleşik isim: “Pâd-şâ”), Farsça “pâd-şâ” sözcüğünden Kazak diline geçmiştir. Anlamı: Eski devletlerin hükümdarlarının adı ve Rusya ile Bulgaristan çarlarına verilen namdır (Kazakistan. MA, 2005: 329).

“Padşa” sözcüğünün masalarda kullanım biçimi şu şekildedir. Örneğin, “Jaman Adam/ Kötü Adam ...” masasında, bir zamanlar bir kral varmış. Padşa eli boş otururken yanına baş vezirini çağırır ve: “Sana beş günlük bir süre/mühlet vereceğim, benim bu soruma yanıt bulman gerekir. Her şeyden önce, kötü bir insanı kim iyi yapar? Sonuçta, kim iyi bir insanı kötü yapar? Bu iki soruya yanıt bul! Bulamazsan başından olacaksın!, der...” Sonra padşa babası der: “Ben bir yanlış yaptım, ben bir aptalım” diye yaşlar içinde kızına “senin zeki olduğunu bilmezdim, bilgeliğinden haberim yoktu” sözleri ile görüşür. Han sonra oturduğu tahtını kızının

eşine verir. Böylece Jaman Gülcevher'in sayesinde iki şehre "padşa" olarak oturur (Babalar sözi, 2011:31).

"Malik Patşa" masalında, cellatın biri "çekin" emrini alır almaz Anuarbek'in boynuna bir ip bağlayıp çektiği sırada Üsen atlayıverip Anuarbek'in boynuna ip çeken cellatın kellesini ak baltası ile uçururken, öte yandan Asan da bir iri yarı cellatı yumruğuyla devirir. O zaman, Anuarbek için endişelenen ve ağlaşan birçok insan "eyvah, haydi ne duruyorsunuz, beraberce basalım" sözleri ile baskın yaparlar. Önce Malik Patşa'nın, sonra yedi mollanın/imamın kellelerini uçururlar (Babalar sözi, 2011:63)

"Zengin ve Divane" masalında, sonra oğlan padşaya gelir (kızın babası) ve: "Ben bir yolcuyum ve hedefi vurup kendimi neşelendirmek istedim, ama kimse bana bir yayını vermedi. Efendim, bana birinin yayını verin, ben de kendimi deneyeyim!, diye ricada bulunur. Padşa çocuğa göz gezdirdikten sonra ve şöyle der: "Zavallı, bu haliyle nişanı vurabilir mi?" diye düşünür. "Haydı, vur bakalım!" diye birisinin yayını uzatır. Çocuk bir kavak ağacının ucundaki nişanı vurur. Bu olanları izleyenler "Padşanın damadı kel bir divane oldu" diye oğlanı halı üzerine oturtup götürürler. "Yapmazsam, sözünü tutmayan biri olurum, eğer yerine getirirsem, kızım ister mi istemez mi?" diye meraklanır. Sonunda kendi kendine düşünürken aklına bir şey gelir ve: "bu durumu kızıma söyleyeyim, kızım ne diyecek, bakalım? der. Kızına olanları bir bir anlatır. Kızı "Baba ben evleneceğim, çünkü Tanrı'nın buyurduğu yazgısı bu olabilir" diye yanıtlar. Böylece kral kızını taz oğlanla evlendirir. Kız kel kocasına iyi bakar. Onlar çeşitli ilaçlarla kel başını tedavi eder. Tedavi sonrası kel oğlan yakışıklı bir delikanlıya dönüşür. Aradan birkaç yıl geçer. Padşa, kızını ve damadına, kırk deve mal mülk yükler ve kırk köle eşliğinde ayrı otağa taşır(Babalar sözi, 2011: 141).

"Aldiyar Patşa" masalında, "Ey, ahali, yedi yaşındaki Aldiyar'ın aklı benden çok daha ilerideymiş. Bundan böyle tüm padşalığımı bu çocuğa vereceğim. Artık padşanız yedi yaşındaki Aldiyar olacak." Böylece Aldiyar yedi yaşında tahta çıktı (Babalar sözi, 2011: 147).

Yukarıda belirtilen nüvel masalların birçoğunda "han" sözcüğü/kavramı yerine "padşa" sözcüğü sık kullanılmıştır. Nüvel masalların çoğunun dışarıdan gelme hikayeleri olduğu düşünüldüğünde, nedenini anlamak zor değildir. "Padşa" sözcüğünün/kavramının esas olarak başka dillerden gelen masallarla beraber geldiği görülmektedir. Örneğin, Özbek ve Türk Türkleri halk masallarında "han" kavramı yerine "padşa" sözcüğü kullanılmaktadır.

"Malika Hüsnabad" masalında, kız o gün bir bulmacadaydı. Padişah, "Bilmeceyi çözersen seni affedeceğim" der. Kız, "Karganın "kar" demesi, kocasını öldüren ve onu yok eden bir kadın anlamına gelir" diye cevap verir (Murtazayeva, 2017: 96).

"Hakim balıkçining uğli/Bilge Bir Balıkçı Oğlu" masalında, Padşa ihtiyara seslenir: "Bu balığı nerede alıp getirmişsen, yoldaşımı da kırk gün içinde bulacaksınız. Yoksa seni dar ağacında asacağım." der. Sonra padşa adamlarına yaşlı adamın oğlunu çabucak bulmalarını emreder. İki adam çocuğu kalabalığın bulunduğu meydan getirir. Padşa çocuğa der: "Devlerin mekanında altın bir havuz varmış. Bu havuzu getir. Eğer getirmezsen, asılacaksın," der (Murtazayeva, 2017: 288).

Kazak Ulusal(Gelenek Ve Görenek) Masallarında Ulusun Özbilinç İmgesi Olarak...

“Egri va Tugri/Eğri ve Doğru” masalında, “Padşa etrafa haber salar: “Kızı kim iyileştirirse onu ona vereceğim.”, der. Çok kişi iyileştiremedikleri için canlarından olur. Birçok hekim kızı iyileştirmeyip darağacına asılır (Murtazayeva, 2017: 351). “Ziyod botir/Ziyat Kahraman” masalında, padişah: “Hala böyle kötü şeylerle mi uğraşıyorsun?, diye celladını çağırır ve ödürülmesini emreder. Sonra vezirlerden biri padşanın ayaklarına düşer ve Ziyad kahramanın suçunu ister. Padişah, vezirin sözlerini görmezden gelemey ve Ziyad kahramanı ölümden kurtarır, ancak onu şehirden sürer (Murtazayeva, 2017: 9).

Türkiye Türklerinin “Urusun Padşa” masalında “padşa” sözcüğü 13 kere kullanılmıştır: Gız da dedi ki: Bennen bir olasan her gun garnın doyurun dedi. Sôna Urus’un patîşahı bizim Türkiye’nin patîşâna bi oklâğa göndermiş. Bu oklânın galın başı, ince başını bilise bilsin, bilmese onnan eyelâniye harbim var. Bizim Türkiye’nin patşâ düşünmiye varmış. O zamana ğadar gızı yanına gelmiş, boba ne düşünüyön. Gızım Urus’un patşâ bi oklâ göndermiş Bu oklavanın galın başı, ince başını bilise bilsin, bilmese eyelâniye harbim var, demiş. Onun çün düşünüyöm. Boba heş telâş etme, ben bi ahıl düşünürüm demiş. O zamana ğadar zindandaki ôlanın yanına gelmiş. Urus’un patşâ bobama bi oklâ göndermiş. Galın başı, ince başı bilise bilsin, bilmese onnan eyelâniye harbim var demiş. [15, 369]. veya Bunu bobası oğlanın dedi gibi yapmış. Oklâi göndermiş. Urus’un patşâ bunu bildi. Ben bi çit at gönderiyöm, ikisi bi kesimde, bi boyda birbirinden heç ayırd olacâ yoğunmuş. Bunun hangısı tay at, hangısı ek at (yaşı büyük olan) olduğunu bilise bilsin bilmese onnan eyelâniye harbim va demiş. Bizim Türkiye’nin patşâ elmiş. Baba sen nê düşünüyön demiş. Urus’un patşâ bi çit at göndermiş. Hangısı tay at, bunu bilise bilsin, bilmese onnan eyelâniye harbim var, demiş. Onun çün düşünüyöm demiş. Boba sen heç düşünme demiş. Zindandaki oğlanın yanna gelmiş. Bobama Urus’un patşâ bi çit at göndermiş. Hangısı ek at, hangısı tay at oldünu bilise bilsin, bilmese onna eyelâniye harbim var, demiş. Oğlan ondan golay ne var demiş. Atlara yedi gun arpa yedirsin. Gole atları sürsün: Ek at kenardan dolanır içer; tay at darpılı golun içine girer içer. Atı o zaman damgalasın, gondersin, demiş. Aynı oğlan dedi gibi yapmış. Damgalamış göndermiş. Urus’un patşâ Türkiye’de ne ğadar çok bilen (bilgili) varısa buruya gondersin demiş (Arslan, 2017:370].

Okul ders kitaplarında yer alan masalları dilbilimsel-istatistiksel bakımından araştırma yapan Bayram Baş, masalların dilini geliştirme çalışmalarını, çocuk dilinin sözcük dağarcığını artıracak bir vasıta olarak ele almış ve kullanım sıklığı yüksek sözcükleri belirlemiştir. Aynı konu üzerindeki sözcüklerin sırasında ülke yönetimi sistemine ilişkin “padişah” sözcüğünün 1810 kere, “şehzade” sözcüğünün 371 kere ve “valide sultan” özel isminin 64 kere kullanıldığını tespit etmiştir (Baş, 2012: 130). Bu veriler çerçevesinden yola çıkarak Türk dilinde “han” sözcüğünün yaygın olarak kullanılmadığını görmekteyiz. Türk dillerinin Oğuz grubunda “padişah” sözcüğü çok işlektir; Kıpçak grubunda ise “han” sözcüğü yaygın olarak kullanıldığı tespit edilmiştir.

Sonuç

Her durumda kavramı ve kavramsal yapıyı teşekkül ettirici kavramlardan oluştuğu bilinmektedir. Bu nedenle kavramsal analiz sırasında, aynı kavramla ilgili bilgi dili birimleri kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Benzer şekilde, dilbilimsel-istatistiksel analiz, belirli bir dönemin dilsel verilerine dayanarak, onu kullanan halkın biliş, canlılık ve hayati değerini belirleme olasılığını göstermektedir. Masalların dili üzerinden milletin veya etnik grubun değer sisteminin incelenme yöntemi ile Kazak halkının kendine has dünya görüşünü belirlememize imkan sağlamaktadır. İstatistiksel veriler, dilin biriktirici işlevini yani imla hakkı ile biliş boşluğu işlevinin açık bir göstergesi olarak kanıtlanmaktadır. Sosyal ve diğer koşulların etkisi altında oluşan bir ulusun özellikleri, onun özbilinçsel varlığını oluşturmaktadır. Oysa kendi sırasında ise dilde kilitlenmekte ve sembolik birimlerin anlambiliminde tezahür bulmaktadır. Yukarıda ele aldığımız analizler, masal dilinin halkın özbilinçsel durumunu tanımlamak için bir vasıta olabileceğini göstermektedir. Üstelik halkın yönetim yapısına yansıdığı net bir şekilde görülmektedir. Ayrıca “han” sözcüğünün istatistikleri, yani yüksek kullanım sıklığı, sadece aynı dönemde yönetim sisteminin bir tezahürü değil, aynı zamanda halkın yöneticiye karşı tutumunun bir tezahürü olarak karşımıza çıkmaktadır. Halk masallarında, “han” tebaası tarafından sevilme, handa 40 kişinin akli mevcuttur ve bilgeliği yüzünden saygı duyulmaktadır, basit halk arasından “han” seçilme ihtimali ağırlıklıdır, “han” halkla danışır, layık görüp hak ettiyse tahtını birbaşkasına verecek kadar samimidir. Bütün bu olgu, bozkır demokrasisinin olmasından mı, yoksa halkın inancından mı kaynaklanmaktadır? Halk masallarında hanın tüm nitelikleri anlatılmaktadır. Onun kimi zaman çok güçlü ve zayıf yanları, iyi ve kötü alışkanlıkları, bilgeliği ve insanlığı ayrıntısıyla ifade edilmektedir. Bu nedenle, hanın imajı iki şekilde vüku bulmaktadır. Birincisi, han çok adil, bilge ve beceriklidir. Öte yandan kana susamış gaddar, kurnaz, acımasız, zalim vb. Dolayısıyla masallarda han kavramı tüm varlığı ile halkın bilişinin bakış açısından olduğu anlamına gelmektedir.

Masalların dilinde, “han” sözcüğünün “padşa” sözcüğüne nazaran iki katı kadar kullanılır olması, “han” sözcüğünün bir unvan olarak daha erken dönemlerde kalıplaştığını göstermektedir. “Padşa” sözcüğünün Kazak halkının tarihinde pek yer almamış olması, onun yönetim sistemindeki yerini almamasından kaynakladığını bildirmektedir. “Han ve hanlık” toplumu ulusların birleşmesi ve devlet seviyesine erişmesi ile bağlantılı olmalıdır. Orta Asya’daki göçebe Türk devletinin “Türk Kağanatı” olarak adlandırılması konusu “kağanat” sözcüğünün “hanlık” sözcüğüne bir temeli olduğuna dair tarihi kanıtlar söylemektedir. Tarihi veriler sadece dönemin sosyal yapısını değil, halk masallarının sözlüksel katmanını aynı zamanda eski, orijinal sözcükleri tanımanın ve bu bağlamda dilsel kültürel varlığını da bir araç olarak ortaya koymaktadır. “Han” ve “padşa” sözcüklerinin her biri, halkların masallarındaki kullanım özelliklerini göstermektedir. Bu şekilde Kazak halkının orijinal masallarının, Türk halklarına ortak olan masalları veya yabancı ülkelere giren masallardan ayırt edilebileceğine inanmaktayız. Sonuç olarak, bir dil bünyesinde bulundurduğu ulusun tarihini ve kültürünü koruyan etnokültürel bilgi kaynağı olduğunu söylemek mümkündür.

Kazak Ulusal(Gelenek Ve Görenek) Masallarında Ulusun Özbilinç İmgesi Olarak...

Kaynakça

- ARSLAN, Ahmet Serdar (2017). Çankırı masalları. Ankara.
- AŞİMBAYEVA, N. (2009). Bayırğı Kazak koğamındağı atak-lavazım atavlarının tildik sipatı // Eski Kazak toplumunda unvanların dilsel doğası. Doktora tezi.
- BABALAR SÖZİ. (2011). Yüz cilt serisi (C.76). - Astana: Foliant.
- BARTOLD, V.V. (1943). Oçerki istoriy Semireçya // Semirechye tarihi üzerine yazılar. Frunze.
- BAŞ, Bayram. Türk masallarının söz varlığı üzerine bir değerlendirme. Millî Folklor, 2012, Yıl 24, Sayı 93. <http://www.millifolklor.com>
- VLADİMİRTSEV, B.Y. (1958). Obşestvenno-politiçeskiy stroy mongolov // Moğolların sosyo-politik yapısı. Moskova.
- MANKEYEVA, Z.A. (2008). Kazak tilindegi etnomadeni atavlardın tanımdık negizderi // Kazak dilinde etnokültürel isimlerin bilişsel temelleri. - Almatı, 2008 ..
- MASLOVA, V.A. (2005). Kongitivnaya lingvistika. Uçebnoye pasobiye // Kognitif dilbilimi. Ders Kitabı. Minsk, Tetra Sistemleri.
- MURTAZAYEVA, B.A. (2017) Özbek halık ertegileri // Özbek halk masalları. Taraz.
- KAYDAR, A. (2013). Kazaktar ana tili aleminde // Anadil dünyasında Kazaklar (etnik dilbilim sözlüğü). Cilt II. Toplum. - Almatı: Sardar Yayınevi.
- KAZAKİSTAN ULUSAL ANSİKLOPEDİSİ. (2005). Kazak ansiklopedisi, Genel baskı, Almatı.
- KAZAK TİLİNİN TÜSİNDİRME SÖZDİĞİ(1986) // Kazak Dilinin Açıklamalı Büyük Sözlüğü. Cilt 10. Kazak SSR “Gılım” yayınevi.
- KAZAK TİLİNİN TÜSİNDİRME SÖZDİĞİ // Kazak dilinin açıklayıcı sözlüğü (1983). Cilt 7 Kazak SSR “Gılım” yayınevi.
- KOLESOV, V.V. (2004). Yazık i mentalnost. SPB, Peterburgskoye vostokovedeniye // Dil ve özbilinç. St.Petersburg, Petersburg Doğu Araştırmaları.
- STEPANOV, Y.S. (1997). Konstantı. Slovar ruskoy kulturu. Opıt issledovaniya. Moskova, Şkola “Yazıkı russkoy kulturu” // Sabitler. Rus kültürü sözlüğü. Araştırma deneyimi. M., Okul “Rus kültürünün dilleri”
- TURHAN, Tuna Sibel. Türk Masallarının Varoluşçuluk Açısından İncelenmesi. DOKTORA TEZİ. Haziran 2013, Muğla.